

שמעתא למיקתא

גליון רה' – פ' ויגש היתשעה / קהילת "חניכי הישיבות" - רמות ב' האם מותר לשתות קפה עם חלב פרווה בתוך סעודה בשרית

א. איסור אכילה, הנאה ובישול בבשר בחלב

איאתא בחולין (קט"ו): נאמר בתורה לא תבשל גדי בחלב אמו שלש פעמים, אחד לאיסור אכילה, אחד לאיסור הנאה ואחד לאיסור בישול, ע"כ. ועייש (ק"ג). דדעת ר"ע דחיה ועוף בחלב אינם מהתורה. וכן פסקו הטשו"ע (רס"ז ט"ז).

ב. מראית עין באיסור בשר בחלב

ועיי ברשב"א (ח"ג ט"ו ר"ג) שכתב דמסתברא שאסור לבשל בשר בחלב אשה (שהוא חלב סתמי) מפני מראית עין, ואם נפל לתוך התבשיל בטל ואי"צ שיעור, ע"כ. ופסק הטשו"ע (ס"ג כוותיה).

ועיי בתורת השטת (ככלל סב אות ח) שכתב דכ"ז לענין בשר בהמה בחלב אשה דאיכא מראית עין באיסור תורה, אבל בבשר עוף בחלב שקדים וכדו', דאין בו אלא משום מראית עין דרבנן לית לן בה. ואפי' בבשר בהמה אין איסור אלא דרך בישול דוקא, אבל באכילה דאינו אלא דרבנן, פשיטא דאין לחוש, ע"כ. וכן פסק הרמ"א (ס"ז פ"ז ט"ג א) "ונהגו לעשות חלב משקדים ומניחים בה בשר עוף הואיל ואינו רק מדרבנן, אבל בשר בהמה יש להניח אצל החלב שקדים משום מראית העין".

והבנת הט"ד (ש"ס ט"ק ו) בדברי הרמ"א דכל דאיכא חד דרבנן ליכא משום מראית עין, כגון בישול בשר עוף עם חלב שקדים, וכמו כן באר בהמה בחלב שקדים כשהם צוננים. וכן מבואר ברמ"ח (ש"ס ט"ק ז). ועיי ברמ"ח שם שכתב שהעיקר כהרמ"א דאף מה שאסר הרשב"א הוא חידוש שהרי אין לנו לגזור מדעתנו מפני מר"ע זולת במה שמבואר בתלמוד. ועיי בפלתי (ס"ק ז). ועיי עוד בגליון ד' בנוגע לדברי הפרי"ח. אולם הפמ"ג (ת"ז ט"ק ד) כתב שהרמ"א היקל דוקא במקום דאיכא תרי דרבנן, כגון בשר עוף בחלב שקדים צוננים. וכן דעת הערוה"ש (אות טו).

ולדינא כתב הט"ז (ס"ק ד) שהתפשט המנהג כהרמ"א, אלא דיש להניח לכתחילה שקדים גם אצל בשר עוף. והט"ד (ש"ס ט"ק ו) דחה דברי הרמ"א אלא אף במידי דרבנן חיישנן למראית עין, כדמוכח בכמה דוכתי. וכן פסק בחכמת אדם (ככלל מ אות ז). ובערוה"ש (אות טו) כתב דהכי בהחמיר גם בעוף כיון שיש אוסרין, ע"כ.

ג. חשש מראית עין תוך ביתו

אלא דלכאורה קשה על הפוסקים הנ"ל שכתבו שאפילו בבשר עוף איכא משום מר"ע, דהרי קיי"ל שבאיסור דרבנן לא חיישנן למראית עין בחדרי חדרים כמבואר בשו"ע (ט"ו שא ט"ו מה) ובמ"ב (ש"ס ט"ק קסה). וכן הקשו היד אברהם (ש"ס והנהלת צני (ש"ס), וע"כ פירשו שכונת הרמ"א דוקא להקל בחדרי חדרים, אלא שהשי"ך למד שכונת הרמ"א אפי' בפרהסייה. אולם הפמ"ג (ט"ו טו ט"ד ט"ק טו) כתב דהא דמראית עין בחדרי חדרים שרי, מסתברא דבאיסורי אכילה לא שייך לחלק, דכבר הוא חתיכה דאיסורא וברבנן אסור בחי"ח, ע"כ. וכן נקטו המחזיק ברכה (ש"ס אות טו) והזבחי צדק (ט"ו טו אות לא).

ומ"מ הכרעת בפמ"ג (י"ד ט"ו פ"ז ט"ד ט"ק ו) בענין חלב שקדים בבשר עוף שבסעודות גדולות ודאי ראוי להניח אצלו שקדים, ע"כ. ד. כשינתן לתלות שעושה בהיתר, האם חיישנן למראית עין

מעשה יש לדון פה הדין בזמנינו שמצויים הרבה מאכלים הנראים כבשר בהמה וכדו', וכמו כן מצוי חלב סויה ומלבינים שונים הנראים כחלב פרה, האם יש לחוש בהם משום מראית עין כשמבשלים או אוכלים עם חלב או בשר, דלמא י"ל דכיון שהם מצויים תלינן שעושה בהיתר וליכא מראית העין. (ואע"פ דהיכן דאיכא חשש מראית העין לא תלינן שידונו אותו לכ"פ זכות כמבואר

בדרכי משה (ס"י תקמ"א אות ו) וברמ"א (צ"צ צ"ט יח, עיי"ש בב"ב ט"ק ז) ובפמ"ג (ס"י תקמ"א ז), אפי"כ הוראה הוא תי"ח מ"מ היכן דההיתר מצוי י"ל דלא חיי' כלל). [ויש לידע דאיכא תרי גווני מה"ע: [א'] שיחשדהו עשה איסור, כמבואר בשבת (קמ"ה) וברש"י שם, לענין מי שנפלו כליו למים בשבת דרשאי לשתותן שלא כנגד העם. [ב'] שילמדו היתר ממעשיו, כמבואר בכריתות (כ"א) וברש"י שם, לענין דם שנסנס בכלל. ומר"ע לענין בבי"ח, הרשב"א דימה הדבר להא דכריתות, ולפי"ז י"ל דחיי' שילמדו ממעשיו. וע"כ פסקי בראשית ענין גזרו משום מראית עין בעוסק במצוה שפטור מצוות סוכה, שלא

והנה מצויה בפנ"י (סוכה כה). ס"ד"ה במשנה שכתב' שהטעם שלא גזרו משום מראית עין בעוסק במצוה שפטור מצוות סוכה, שלא יחשדו כמעט ומבטל מ"ע בידים, (דלאו כו"ע ידוע שהוא עוסק במצוה, הוא מפני שמצטער בעלמא פטור מן הסוכה ומח"ט פטרינן אפי' הולכי דרכים בעלמא, א"כ תו לא שייך טעמי דמראית עין, ע"כ. ומבואר דהיכן דאיכא תליה ידועה שעושה בהיתר לא חיי' משום מראית עין.

אלא שהמ"א בסי' תרי"ג (ס"ק ט) כתב' בענין ישיבה בסוכה שאין כל אדם יכול לומר שהוא איסטניס להיות פטור ממנה אפי"כ ידוע שהוא אסטניס. וכתב' בבכור"י (ש"ס ט"ז) שחיינו טעמא דבעינן שיהיה ידוע שהוא אסטניס דאלי"כ איכא משום מראית עין. מיהו בסי' תס"י (ס"ק ב) כתב' הרמ"א גופא דהאומר חטים אלו לפסח הוה אמנא דיש לחוש משום מראית עין, שהרואה יסבור שקדושים קדושת הגוף למנחות, קמ"ל דלא אמרינן כן לענין חטים כי יודעים דכוונתו דלמנטרא לפסחא קאמר, ע"כ. וכדבריו פסק המ"ב (ש"ס ט"ק ד, ובעש"ט שם אות ד). מבואר שתולים שיאמרו שעשה בהיתר. וקשה לכאורה דנמצאו דברי המ"א סותרים זה את זה. וי"ל דיש חילוק בין דבר שאין בעצמותו איסור (שהרי אוכל דבר שבצעם הוא היתר), לבין תליה במעשה איסור ודאי, כאכילה בחוץ לסוכה. וכענין חילוק זה כתב הט"ז (ס"י תס"ט ט"ק א).

ועיי בבכור"י (ש"ס) שכתב' שאין דברי המ"א, לגבי איסטניס, מוכרחים. וכן המ"ב (ס"ק כ"ט) כתב' שיכול לצאת מהסוכה, ולא בעינן שיהיה ידוע שהוא אסטניס. וכמבואר דס"ל אכפמ"י הנ"ל. וכן תמצא במ"ב (ט"ו שא ש"ק ט"ק ט"ק) דהיכן דאיכא תליה לא חיי' למר"ע. ולפי"ז ניחא אה דפסק השו"ע (ס"י י"ד ט"ג א) שהשואל טלית שאינה מצוייצת פטור מלהטיל בה ציצית עד ל' יום, ולאחר ל' יום חייב מדרבנן משום שנראה כשלו. ויש לתמוה אמאי לא חייב מיד להטיל, שהרי הרואים לא יודעים שהיא שאולה, ויחשדו בו שלובש ד' כנפות בלא ציצית. אפי"כ אמרינן דיתלו שהיא שאולה כי מצוי הוא שא' שואל מהשני (ובומנן רוב מלבושים היו מדי כנפות כמבואר בתוס' שבא"ש ב: ד"ה הכל), אלא דאמר ל' יום שנראית כשלו חיי' לחשד. ועיי בכלכלת השבת (אות לד א"ק ד"ה והגאון).

ה. מראית העין באיסור בשר בחלב במצרים פרווה

ומבואר שאם הדרך היתר מצויה לא חיי' למראית עין. ולפי"ז בזמנינו דמוצרים הנראים כבשר בהמה או כחלב פרה מצויים, אין לחוש בהם משום מראית עין. ואף שחלב סתמי נאכל פחות מחלב פרה מ"מ מפורסם בעולם שהוא קיים. אלא שלפי"ז צ"ע אמאי חששו למראית עין ביו"ד סי' פ"ז (ש"ס א) בענין האוכל בשר עם חלב שקדים שהיה נהוג בזמנם כמבואר ברמ"א (הובא לעיל). וצ"ל שהדבר לא היה מצוי כ"כ וע"כ לא תלינן. והכל לפי ענין התליה.

ולכך המהרש"ם (דעת תורה י"ד ש"ס ט"ג א) כתב דשמן אגוז קאקיס הנהוג ש"ינתפרסם בעולם" וגם נרשם על החבילה מהותו, י"ל דליכא משום מראית עין מה שכתב חכמא ואוכלים אותו עם בשר כמ"ש בכה"י באו"ח סי' רמ"ג סעי' ב', ע"כ. וכן מוכח בשו"ע (ס"י רח"צ ב) שכתב בענין מראית עין באיסור שעטנז, שבמדינתו נהגו היתר בגד קנבוס (שדומה לפשתן) כי הוא מצוי לרוב, והוסיף דכיון שמצוי נוהגין היתר אפי"כ שלא נמצא מי שמכירו להבין שהוא בגד קנבוס כי אם על המעט, ע"כ. נמצא שאף שאין הדבר ניכר מצד עצמו מ"מ כיון שההיתר "מצויה" לא חיי' למראית עין. וה"ה ביו"ד דאע"פ שהמאכלים נראים כבשר וכדו', מ"מ אין לחוש משום מר"ע. [ואע"פ שהערוה"ש (ש"ס אות ח) הוסיף דבעינן שהדבר מפורסם הרבה. מ"מ ביי"ד בזמנינו המציאות היא כן].

וכן מבואר ש"תלינן להתירא במה"ע [שו"ע (ס"י פ"ז ט"ק ז) שהאר"ק הולכים לענין בבי"ח, דדוקא באכילה איכא משום מר"ע ולא בבישול, כי יכול להיות שמבשל לצורך רפואה או שאר דברים, והאי "איסור לבשיל" שכתב' השו"ע והרמ"א היינו לאכול. (אלא דעי' בבנ"א (ס"י ע"ב) שהוסיף דאפשר דדוקא אם ניכר שהוא לרפואה שרי). ומבואר דאפי' במקום שאין ההיתר שכיח כ"כ מ"מ תלינן שעושה בהיתר, כי מצוי הדבר. ועיי בשו"ע (ת"ט ח"י"ח ככלל נה ד"ה וכתב הר"ב) שכתב דכל דאיכא למיתלי בהיתר ולאיסורא סמכינן דתלו אינשי דעביד בדרך היתר, ע"כ. ועיי באנ"מ (ארו"ח ח"ב ס"י מ ד"ה ולכן אף, וארו"ח ח"א ס"י ט"ו צו). [שו"ע ב"מ"א (ס"י ר"ד ט"ק א) דסי"ל דהיכן דאיכא ב' דרכים להיתר ודרכי או לאיסור חוב אוילן קולא. ועיי במ"ב (ש"ס ט"ק ז) דהיכן דאיכא רגילות גם בשכירות חיי' למ"ח. וי"ל דאין פולגא אלא הכל לפי הענין].

ובשו"ע ח"ב האפוד (ת"א ט"ו ב) כתב לענין אכילת מרגרינה עם חלב, דעד כאן לא הקפידו חכמים אלא בחלב שקדים עם בשר בלי היכר שקדים כי סתמא דמיתלתא חלב אינו עשוי משקדים, אבל מרגרינה כיום שכיח כמו חמאה, והרואה אוכל לחם ממורח, נופל תכף ספק בלבו אם זאת חמאה או מרגרינה, ואי"כ אין בזה שום צד מראית עין, ע"כ. (ומש"כ דהיום שכיח זה כמו זה, י"ל דאין זה תנאי, אלא שהמציאות כך היא, שהרי משמעות פוסקים הנ"ל דלא בעינן דההיתר שכיח כ"כ). ועיי בשבט המלך (ח"ט ט"ו קנ"ג) ובאר לענין (ח"ג פכ"ו אות ג ובהגה ש"ס) ונראה שגם הם יודו שבזמנינו עתה אין לחוש למרי"ח, כיון שהדבר מצוי מאוד ולא נופל ספק על הרואה, כי יתלה שמתמשש עם דבר פרווה].

[המשך בעמוד הבא]

האם איסור הפחה בתפילין הוא דאורייתא או דרבנן

אמרינן בשבת (נכ"ב) אמר רב יהודה אמר רב אסי אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה. כי אמרייתה קמיה דשמואל אמר לי וכי נר קדושה יש בה. מתקיף לה רב יוסף וכי דם קדושה יש בו, דתניא ושפך וכסה וכסה ששפך יכסה, שלא יכסנו ברגל שלא יהיו מצוות בזויות עליו.

בעו מיניה מרבי יהושע בן לוי מהו להסתפק מנויי סוכה כל שבעה, א"ל הרי אמרו אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה, אמר רב יוסף מריה דאברהם תלי תניא בדלא תניא, סוכה תניא, חנוכה לא תניא. דתניא סככה כהלכתה, ועיטרה בקרמים ובסדינין המצויירין, ותלה בה אגוזים אפרסקין שקדים ורמונים ופרכלי ענבים ועטרות של שבליים יינות (של) שמנים וסלתות, אסור להסתפק מהן עד מוצאי יום טוב האחרון של חג, ואם התנה עליהן הכל לפי תנאו. אלא אמר רב יוסף אבוהון דכולהו דם. ופרש"י אבוהון דכולהו - שילמדו כולן ממנו. דם - כיסוי הדם דנפקא לן מקרא ושפך וכסה ומפרש בה טעמא שלא יהיו מצוות בזויות עליו.

ותניא בסוכה (נ"ו) ישן אדם שינת עראי בתפילין, אבל לא שינת קבע.

ופרש"י אבל לא שינת קבע - שמא יפיה בהם. ות"ר [שם ע"ב] הנכנס לישן ביום רצה חולץ רצה מניח, בלילה חולץ ואינו מניח, דברי רבי נתן. ופרש"י רצה מניח - לפי שבימים אין דרך לשמש ולא לישן שינת קבע. בלילה חולץ - אפי' לשינת עראי דלמא מימלך וישן קבע.

והוא דאסור לישון בלילה עם תפילין אפי' שינת עראי, שמא ישן בהם שינת קבע. ויפנין דאיסור שינה עם תפילין הוא שמא יפיה, ולא משום היסח הדעת. דאי משום היסח הדעת דאינו אסור אלא מדרבנן, אמאי גזרינן שלא ישן בלילה שינת עראי שמא יבא לישון שינת קבע, והא ה"ל גזירה לגזירה. וע"כ דאיסורו משום שמא יבא להפיה בהם דאסור מדאורייתא, וע"כ גזרינן בשינת עראי אטו שינת קבע, משום דבשינת קבע קרוב לודאי שיפיה בהם. עכ"ד.

וחזינן דס"ל דאיסור ביזוי מצווה הוא איסור של תורה, והמפיה בעוד התפילין עליו עובר באיסור דאורייתא. ויעינין באשל אברהם (מבטשאטש - ס"י ל"ח) שהגדיל באיסור זה וכתב - כמו שהרהור הבא בעל כרחו לאדם בהיותו במקום שאינו נקי, אין בו חשש על האדם ולא פתחון פה עליו על ידי זה, כן הוא כשבעל כרחו הפיח כשהתפלל שחורית, שכיון שהוא הכין את עצמו בנוף נקי להתפילין, אונס כזה אין לו שייכות אליו כלל וכו'. אך מכל מקום מצד מה שכתבו האחרונים ז"ל להתענות כשהפיל תפילין, גם שבודאי היה בזה צד אונס, מכל מקום חוששין שאולי היה זהיר ביותר בשמירה יתירה, לא הפיח ולא היה מזדמן לו מיעוט כבוד התפילין, כפי זה שייך הכא שאלו היה מכין את עצמו ביותר בנקיט הגוף, או היה זריז לחלוץ תפילין לפני קר"ש או לפני התפילה ולברוק גופו, היה ניצול ממיעות כבוד תפילין על ידי זה, על כן נראה שנתון להתענות יום אחד גבי הנ"ל כמו גבי הפלת התפילין, כי יש אונס שהפחה בהם מהתורה הנקי, וחמיר מהפלה לארץ שלכו"ע אינו אסור רק מדרבנן.

אולם על עצם דברי השאגת אריה דאיסור הפחה עם תפילין מדאורייתא, כתב דאולי הראיה שכתב מסוכה אינה מכרעת כל כך, ויש ספק שהוא רק מדרבנן, מצד שעשו חז"ל חיזוק

